

KÜLÖNFÉLÉK.

Lőfi Áron jubileuma. Ötven éves papság! Ezt ünnepli a háromszéki unitárius egyházkör és a bölöni unitárius egyházközség jul. 5-én sokaknak részvételével Bölönben. Ötven éves papság, mely lelkeket épített, szíveket gyógyított és sok más munkával nyomot hagyott: ez a Lőfi Áron jubileuma. Küküllőmegyében Deésfalván töltött néhány évet, azután Bölöné és Háromszéké, a háromszéki egyházköré. Bölöné, e nagy, e népes egyházközségé, melynél gazdag forrásokat talált, talán a leggazdagabbat, mely a magyarországi unitárius egyházban egy egyházközségben létezhetik: derék népet és birtokot, vagyont. Élt vele. Népet művelte és a művelődésnek új erősségeket állított. Hiveivel új iskolát emelt és a magaslaton szép új templomot. S a háromszéki egyházköré, mely a múlt próbáiból mint szilárd terület került ki, melyet mint esperes, mint egyházi gondnok biztos kézzel gondozott. És a családjáé, melyben fiakat nevelt a tudománynak és közpályáknak, leányokat a családi életnek. Sok jó kíváнатban lesz része! Ezekben küldjük mi is koszorunkat örömmünnepléjére.

Az angol unitáriusok évi gyűlése. A brit és külföldi unitárius társulat pünkösd harmad napján és a következő két napon tartotta meg évi gyűlését Londonban, Armstrong A. Richard elnöklete alatt. Az elnöki megnyitó után a jelentések terjesztettek elő. A rendes évi aláíráson felül, mely mintegy negyvenezer koronát tesz, ez évben még hatvanezer korona gyűlt be a társulat czéljaira. A könyvekről szóló jelentésben szépen emlékeztek meg arról a kötetről, melyet Ferencz J. püspök „Szabadelvű gondolkozás a XX. sz. kezdetén“ czimen adott ki angoltól fordítva. A megjelent külföldi képviselők közül különösen érdeklél hallgatták India és Japán ifju képviselőit. Shinde, ki most

végzett az oxfordi theol. intézetben, hálóját fejezte ki, hogy néki, a Brahmosomaj követőjének alkalmat adtak arra, hogy Angliában unitárius intézetben tanuljon és ígéretet tett, hogy tanulmányait jól fogja hazájában gyümölcsöztetni. Toyosaki kiemelte, hogy ő az első unitárius japáni, a ki Angliában tanult. Az összeköttetést először az amerikai unitáriusokkal kezdték, most új kötetlékkel erősítik vallási viszonyukat. Üdvözli a társulatot, hogy hajlandó Oxfordban japáni tanulókat ezután is elfogadni. Japán most kezd a babonákból bontakozni. A művelt és gondolkozó japániakat az orthodox kereszténység nem elégti ki. Azok az unitárius kereszténységgel rokonszenveznek. Az nyeri meg szívüket. Az elfogadható, mert az emberi léleknek végetlen értéket tulajdonít s mert azt tanítja, hogy Isten minden léleknek inspirálója. Szerencsésnek érzi magát, hogy a japáni unitáriusok igaz, őszinte üdvözetét tolmácsolhatja. A társulat azt a nagyfontosságú határozatot hozta, hogy külföldi munkásságát kiterjeszti, hogy 1. unitárius vallásos irat-sorozatot készít, ad ki és hoz forgalomba, dán, németalföldi, francia, német, olasz, spanyol, hindu, japán és más nyelveken; 2. időről-időre, mint az alkalom kívánja, anyagi segílyt nyújt a szabadelvű vallásos gondolkozás és munka támogatására a világ minden részében, nem keresztényeknél és keresztényeknél egyaránt; 3. segílyről gondoskodik új templomok alapítására és lelkési szolgálatok biztosítására Ausztráliában, Dél-Afrikában és egyebütt, a hol jelét látja annak, hogy az illetők maguk is áldoznak; 4. megnyerni igyekszik egy kiváló lelkészt arra, hogy látogatást tegyen Ausztráliában, New-Zealandban és Tasmaniában és ott a nagyobb városokban prédikáljon és előadásokat tartson három—négy hónapon keresztül; és hogyha a kísérlet sikerül, arra alkalmas lelkészekkel ily látogatásokat rendez más országokban is. — Dr. Priestleynek 1904-ben, halála százéves fordulóján új életrajzát adja ki a társulat és azzal dr. Gordon Sándort bizza meg. Elnökül a jövő évre a világiak közül Sharpe William Arthurt választották meg.

A Servét-émlék ügye, melynek érdekében — mint múlt füzetünkben említettük — Loyson Hyacinthe Genfben felolvasást tartott, előhalad. Már ezelőtt húsz évvel felmerült volt az a gondolat, hogy a XVI. százé e nagy férfának elégtétel adassék azon a helyen, hol áldozatul esett a türelmetlenségnek. A genfi szabadelvűek és az amerikai presbyteriánusok azt ajánlták a genfieknek, hogy Servétnek emeljenek emléket engesztelésül és annak kifejezéseül, hogy a protestans egyházak egyáltalán helytelenítik a vallási türelmetlenséget és üldözéseket. A múlt évben Doumergue montaubani tanár újra előhozta

e kérdést azzal az alkalommal, mikor Genfben Kálvinról felolvasott. Ugyanezt tette egyidejűleg Chantre genfi egyetemi tanár is. A „Progrés religieux“ lapban Kálvin emlékéiről írva, melyet születésének négyszáz évi fordulóján 1909-ben állítanának, azt mondotta, hogy a Kálvin-ünnep csak úgy lesz a XX. száz reformált keresztényeihez méltó, ha elébb helyrehozzák azt a nagy igazságtalanságot, melynek Servét 1553. october 27-én áldozatul esett. »Servét — mondotta — a mint már Vogt Károly természettudós is írta, a XVI. százévnak legnagyobb tudósa (ő fedezte fel először a vérkeringést) s nemcsak ez, hanem a hitnek is oly képviselője, ki életével igazolta a tant . . . Mi azt óhajtjuk, hogy a Champelen oszlop állíttassék a nagy áldozat emlékére. Ezt meg kell tenni, hogy a protestans lelkiismeret megkönynyíttassék.“ Az ügyet azután a genfi történelmi társulat vette kezébe és remélni lehet, hogy az emlékoszlop rövid időn ott fog állni a Champelen. Egy franciaországi róm. kath. vallású egyetemi tanár e dologról értesülve, egy protestans barátjának azt mondotta: „Oh, ti szerencsésebb helyzetben vagytok mint mi; mi nem tehetjük ugyanazt, a mit ti most tesztek, nem tehetjük ugyanazt a Szent-Bertalan éjre!« A mit a genfi protestansok tesznek, valóban megható expiatio. — Az emlékkövön e felírás lesz: »Mi nagy reformatorunknak tisztelő és hálás fiai, — de kárhoztatva tévedését, mely az ő százévéé volt, és a reformatio s az evangelium igaz elvei szerint szilárdan ragaszkodva a lelkiismereti szabadsághoz, emeltük ezt az engesztelő emléket 1903. oct. 27. — 1553. oct. 27-én a Champelen máglyán elhalt Villeneuve-d'Aragonból való Servet Mihály, született 1511. sept. 29.“

Emerson születésének századik évfordulóját ünneplik az amerikaiak. Mint unitárius pap kezdette nyilvános működését a szószéken és irodalomban; miután írói hírnevet szerzett, pár évi szolgálat után a papságtól megválva, kizárólag az irodalomra adta magát. Bostonból Concordba vonult, egy csendes falusi magányba, és oly műveket írt, hagyott hátra, melyek nevét Amerika elsőrangú írói közé, a Channing és Longfellowé mellé emelték, s melyekért honfitársai születésének századik évfordulóját emlékünneppel kötik össze. Az új transcendentalismusként, mely a XIX. száz közepén Ámerikában tekintélyes iskolát növelt, Emerson egyik legkiválóbb képviselője volt. A mi Carlyle az európai angol irodalomban, az volt Emerson az amerikaiban, csak hogy a bölcselmi mellett még több költői szellemmel, a minthogy tényleg költeményeket is írt és mint költő is hírnévre jutott. Az angol empirismussal szemben Carlyle is a transcendentalismus hatása alatt állott

és e hatás alatt megírta az emberiség „hőseit“ és Emerson „Az emberi szellem képviselőit“ s más társadalmi és bölcsészeti munkáját. Hogy ha említett művén kívül mást nem hagyott volna fenn, már ez egymagában is elég lenne arra, hogy számára halhatatlanságot biztosítson. E mű magyarul is megjelent a Szász Károly kitünő fordításában. Honfitársai méltán fűzik az elismerés koszorúját neve köré. Maga Carlyle úgy nyilatkozott róla, hogy „ő egy korszak volt nemzete történelmében“.

Dr. Delitzsch ápr. 17-én harmadszor olvasott fel Babyloniáról. Fölolvasásán jelen volt ez alkalommal is Vilmos császár és neje. A bibliára most semmi vonatkozást nem tett, de a tudósítások szerint folytatni fogja tanulmányai közlését. Most utazása benyomásairól szólt. Az ország egykori termékenységét és szépségét rajzolta s jelenlegi elárvultságát, mely könnyekre indító. Sok nehézséggel kellett megküzdenie, vizáradás és a nap heve miatt szenvednie. Sokszor 40–60 Celsius fok melegeben utazott és a persa öbölnél hét napot töltött, 50 Reaumur fok melegeben, mikor még a szél se fűtt. Nappal a legyek, estve a szúnyogok kinozták és folyton veszély fenyegette a felfegyverzett durva és rabló természetű benszülöttek részéről is. A lakószokása, eszközei, munkája százévek óta csaknem semmit nem változtak. Az ásatások sok dologra új világot vetnek, Herodotosnak sok tévedését kijavítják, így például azokat, melyeket Babylon falainak magasságáról, szélességéről és kerületéről (90 kilométer) ír, mert Babylonnak kiterjedése csak akkora lehetett, mint a Drezdené, vagy a Münchené. Az ásatások eddig napvilágra hozták: Nebukadnezar palotáit, a nagy körmenet-utczát, a város-kaput és előtüntettek két templomot, melyek közül az egyik a nyugalom istennőjének volt szentelve. A legrégebb időből valók a Taraban, Babylontól három napi járásra talált emlékek. Delitzsch azután kifejtette az ékírásról elméletét és felolvasását annak a reménynek a kifejezésével zárta bé, hogy ez ország a béke és szeretet Istenének segítségével új életet nyer. Örvideni lehet, hogy a jeles tudós ellenfeleivel nem törődve, tovább munkál és hogy ígéretét, hogy a bibliáról még szólni fog, béváltja. Ellenfeleinek még se sikerült a kísérlete, hogy őt a császár kegyéből kiejtsék.

Miért nem törlik el Németországban a jezsuita rendet kitiltó törvényt? A mióta Bismarck a jezsuitákat megrendszabályozta és a kitiltó törvényt a német birodalmi gyűlés meghozta, újra és újra megkísérli az ultramontánizmus e törvény megváltoztatását. De a császárnak a pápánál tett látogatásai mellett is, úgy látszik,

a német birodalmi gyűlés ebbe nem fog belemenni, a német közvélemény ennek ellene mond. S Vilmos császár látogatásai a pápánál nem jelentenek egyebet, csak okos, diplomatikus eljárást. A törvényt nem törlik el. Hogy miért nem törülhetik, annak okát elég szembetűnően tárja fel egy államférfiu szempontból néző német nyilatkozat. Nem törülhetik el, mert az visszaállítása és kiterjesztése lenne a középkori katholicismusnak, minek jelentése: alávetni a császárt a pápának, az államot a római egyház uralmának és így megkötni az államélet szabad és önálló fejlődését; az egyház hatalmi jelszavaival lenyügözni és megsemmisíteni a tudományt, egyházi tétélekkel szolgaságba hajtani a szellemeket, megakadályozni a haladást, eltompítani a lelkiismeretet, a római egyházat mindenhatóvá tenni, a hit és lelkiismereti szabadságot megszüntetni, a különböző vallásfelekezetek közt a türelmet és egyenlőséget törölni. Ez mind benne van a jezsuitarend czérljában. IX. Piusnak a jezsuiták sugalmazására 1864-ben kiadott Syllabusa az ujkori állam és szabadság minden elvét tévedésnek bélyegzi. Nem kell csalódásba ringatózni. Ha a jezsuiták beengedtették, a katolikusokat és a protestansokat mindinkább eltávolítanák egymástól, elkészeritenék egymás iránt. Hiszen most is a r. kath. papok és írók a leggyalázatosabb gyanusításokkal illetik a reformatiót és a reformatorokat és a katolikus híveket lázítják a protestansok ellen. És maguk a pápák? IX. Pius Syllabusában azt hirdeti, hogy a róm. katolikusok Istennek inkább tetszenek, mint a protestansok; és a jelenlegi pápa, XIII. Leo, kit érthetetlen módon mint békepápát ünnepelnek, a reformatiót lázadásnak nevezi, mely rosz mérgét mindenfelé elöntve, az erkölcsök teljes hanyatlását idézte elő. Államférfiu bölcseség lenne-e, ha a felekezetközi béke eme rendszeres aláásásához még ujabb erők engedtetnének. Németországon is sokan vannak olyan róm. katolikusok, kik nem örvendenek a béke e megzavarásának, róm. kath. egyházközségek, melyek a protestans polgártársakat testvéreiknek tekintik és velük egyetértésben akarnak élni. Ha a jezsuitákat a német birodalomba beengedik, első dolguk lesz, hogy e türelmes, békés köröket felingereljék és egyenetlenséget hintsenek el. Nemesak a császár, hanem a legtöbb német fejedelem protestans. 1871-ben egy r. kath. pap Bajorországban predikációjában azt mondotta: „Az ember nem tudja, hogy a német fejedelem az Isten kegyelméből — vagy az örölgéből vannak-e?“ Ekkor bevezették a birodalmi törvénykönyvbe az ugynevezett „Kanzel paragraph“-ot. De a szószéken kívül is lehet a fanatizált tömegre hatni, azzal elhitetni, hogy az eretnek fejedelem nem Isten kegyelméből

ülnek a trónon. Hogy ilyen körülmények közt az eretnek királyokat szabad meggyilkolni, azt kiváló jezsuiták már rég hirdetik. A Hohenzollernek jól tudták, hogy a felekezeti békének ápolását az államban miért tekintették évszázakon át politikájuk egyik főrészenek. Mily szerencsétlenség lenne a német birodalomra, ha a valláskülönbség valósi gyűlöletté változnék! A német birodalom r. katolikusokból és protestansokból áll és nemzeti feladatait csakis azoknak egyetértő munkája által teljesítheti. A német birodalomra életfeltétel hogy r. katolikusok és protestansok egy magasabb egység tudatában békésen együtt munkáljanak. Ezért megbocsáthatlan politikai hiba lenne, ha a jezsuita rendnek megkönnyítették, hogy a két hitfelekezet követőiben a keresztény közösség tudatát elnyomják, megfojtsák. Ezért nem törlik el Németországon a jezsuita rendet kitiltó törvényt. — Miért engednek be Magyarországra újabb és újabb szerzetrendeket? Avagy talán a magyar államban kevésbé van szükség a felekezeti békére, mint a hatalmas német birodalomban?!

Franciaországban nemcsak a szerzetrendektől igyekeznek szabadulni, hanem a klerikális eszméktől is. Ugynevezett erkölcsi társulatok alakulnak, melyek más alapon akarják a vallást megerősíteni. Ez alap a lelkiismeret, az erkölcsi törvény, mely minden lélekben megvan és feltétlenül parancsoló és szükségképpen kívánja egy legfőbb törvényadó, Istennek lételetét. Ez Isten teljesen különbözik a klerikalizmusától. A mit a r. kath. klerus hirdet híveinek, hogy Isten önkényes hatalom, kegyetlen zsarnok, s ellensége szépségnek, szabad gondolatnak, a szeretet és család tiszta örömeinek, a hazafiúi kötelemeknek és az ember* jogainak, ez nem az igazi Isten, nem a természet, az emberi ész és lelkiismeret, nem az evangelium Istene. „Az az Isten, kit mi hirdetünk, mondja az iránynak egyik képviselője, a Jézus Krisztus Istene, a kinek neve szeretet, ki az ég madarait táplálja és a mezei liliomokat megruházza, ki a gondolatnak szabadságot ad, az örömet megtisztítja, a fájdalmat megszenteli és áldozatra indít s minden teremtményeinek szentségét, békéjét és boldogságát akarja. Ezt az Istent ajánljuk nemzetünknek, szeretett hazánknak, Franciaországnak, ezt a mi nemzedékünknek, hogy tegye a haza minden polgárát szabad hívővé, olyanokká, kik mindig hajlandók eleget tenni a szabadság és a hit követelményeinek, melyek az emberi természet alapján jelentkeznek.“ Ily eszméket csakis haladó szellemek hirdethetnek.

Az egyház és állam különválasztása. Nem a mi államunkban, hanem Franciaországban merült fel újabban e kérdés. A saecu-

larizatio ott azokra a javakra nézve, melyeket a róm. kath. egyháznak az állam adott volt, már több mint százéve megtörtént. Az állam és egyház akkor concordatumot kötöttek s azóta a felekezetek papjait az állam fizeti. A r. kath. püspökök azonban, mint nem egy alkalommal, közelebből is a szerzetesrendek ügyében ellenséges állást foglaltak el az államkormányval szemben és a szerzetesrendekre hozott törvény végrehajtásában sok nehézséget okoztak. Ez a körülmény azokat a csoportokat, melyek a kormányt támogatják, arra indította, hogy napirendre hozzák az államnak és egyháznak teljes különválasztását, vagyis azt, hogy az állam semmit se vegyen fel ezután a költségvetésbe az egyházak támogatására. Ez a protestansokat érzékenyen sujtotta volna és a nélkül, hogy okot szolgáltatott volna arra. A róm. kath. klerus magatartása miatt nekik még nagyobb rövidséget kellett volna szenvedniök. A senatus az indítványt mellőzte, a concordatum eltörlését nem szavazta meg. És így a vihar elvonult, de a napi sajtóban azután is élénken vitatták a különválasztást, mert a demokratikusok csak ettől remélik az ország békéjét.

Russel Wallace angol csillagász azt a feltevést nyilváníttotta, hogy a nap a csillag-világ központja és hogy a mi bolygónk az egyedüli, a melyen lakni lehet. Flammarion francia csillagász e feltevésnek ellentmond, a „Temps“-ban (ápr. 24.) sajnálatát fejezi ki, hogy olyan kitűnő természettudós ily téves dolgokat hirdet. Flammarion érdekes részleteket közöl a csillagászat haladásáról, a tejút berendezéséről, az etherről és a csillagok poráról, s Wallacenak azt veti szemére, hogy a Ptolemeus-féle rendszerbe visz vissza s az égboltot haszon nélkülülinek tételezi fel.

Az érettségi vizsgáról Wlassics közoktatásügyi minister egy ülésen, egy interpellatio alkalmából a többek közt ezeket mondta: Hetekkel ezelőtt egy iratot intéztem a közoktatási tanácshoz, melyben ezt mondtam: »Nagyon óhajtom, hogy első sorban a rendtartás és az az érettségi vizsgálati utasítás minél előbb gyökeres átdolgozás alá kerüljön, miért is arra kérem a közoktatási tanácsot, hogy ezt az ügyet napirendre tűzni, az előmunkálatok foganatba vétele iránt azonnal intézkedni, a mennyiben szükséges egy előadót, vagy bizottságot azonnal, a nyári szünet előtt még kiküldeni és a lehető legrövidebb idő alatt azt letárgyalni sziveskedjék. A reformjavaslatoknál szivesen veszem a leggyökeresebb változtatásokat is.« Nem akarom eltagadni, hogy mikor a leggyökeresebb változtatásokról szóltam, előttem olyan eszme lebegett, a melyet -- már most ki is jelenthetem -- keresztül akarok vinni. Ez az, a mire a t. képviselő úr alludált, hogy nem egészen helyes,

hogy valakinek, a ki egy tárgyból nem képes megfelelni, a pályája elzáratik, mert, ha megbukik kétszer a javító-vizsgálaton, még jogász sem lehet. Megvallom őszintén, hogy én ezt nagy anomáliának tekintem és az u. n. kompenzácionális rendszert akarom behozni. Ez nem új gondolat, mert hiszen a porosz érettségi vizsgálati reformban, melyet pár évvel ezelőtt keresztülvittek, ez a kompenzácionális gondolat már érvényesült, hogyha pl. valaki matematikából, vagy más főtárgyból elégtelent szerez, de ez ellensúlyozva van a többi főtárgyaknak legalább is „jó“ osztályzatával, annak az érettségi vizsgának mégis van hatálya, az érettségi bizonyítvány kiadatik számára. Én tehát úgy akarnám azt keresztülvinni, hogy ennek az eszmének érvényesítésével a szigornak, de az okos méltányosságnak is eleget tegyünk és a mennyiben úgy fogom látni, hogy ezt rendeleti uton meg tenni nem lehet, a mint hogy alig is lehet, én addig is, míg a nagy középiskolai reform a törvényhozási napirendre kerülhet, a mi kétségtelenül hamarjában meg nem történhetik, mert ez egyike a legnehezebben megoldható kérdéseknek, hajlandó vagyok arra is, hogy a mennyiben szükséges, az érettségi vizsgálat reformjára nézve novelláris uton intézkedjem.

A nevelésről Dr. Harnack berlini tanár a „Christliche Welt“-ben kiválóan érdekes cikket írt, a melyben a nevelési irányokról szólva, ezt mondja: „Minden valódi nevelés a világegyetemről való elméletből ered és a nevelésnek csak akkor van értéke, hogy ha a világról szóló elméletünket tökéletesíti. A tudás magára sohase alkothat a világról teljes nézletet; csakis a hit teheti azt. Ezért minden gondolatnak, minden írott szónak, mely nem tartja nagy czélnak az erkölcsi és vallási javítást, csakis időleges értéke van. Minden társadalmi nagy problémának az alapjában ott találjuk az erkölcsi tényezőt és a vallásit. Csakis a keresztény eszmék, hogy az Isten úr és szeretet, nyújthatnak kielégítő nézletet a világról. Az ebben való hit nélkül valódi nevelés sem létezik. Minden felfedezés, minden haladás a tudományban, bármennyire részegítők is, magukra mindjárt közönségesek és régiiek lesznek. De hogyha azokat arra használják, hogy az egyéni jellemet mélyítsék és átalakítsák, akkor azok örök életet hoznak.“

Az istentiszteletről Emerson azt mondta, hogy „az bármely nemzet életében a legfontosabb tényező. Mikor tanuló voltam, több hasznot huztam a templomba járásból, mint bármely más gyakorlatból, melyben részt vettem. Mikor idegen országban utazom is, rendszeren, bármely népnél legyen is, résztveszek az istentiszteletben, bármely városban, a hol. vagyok“

Lord Kelvin, híres angol természettudós figyelmet keltő megjegyzéseket tett arra nézve, hogy az újkori tudomány a vallásnak támasza. „Hogyha az atomoknak történetes összetalálkozása, — mondja — nem elégséges magyarázata a jegecz alakulásának, képtelenség azt hinní, hogy az elégséges magyarázata lenne ama molecularis összetételek létrejövésének, vagy növekedésének, vagy folytatólagos sorának, melyek az élő testekben mutatkoznak. Itt a tudományos gondolkodás el kell hogy fogadja a teremtő hatalom eszméjét. Negyven évvel ezelőt az kérdeztem Liebigtől, mikor együtt a mezőn járkáltunk: hiszi-e, hogy a fű és a virágok, melyeket magunk körül látunk, csupán chemiai erők által nőnek? Azt felelte: „Nem; nem hiszem inkább, mint azt, hogy egy növénytani könyv, mely azokat leírja, előállhatna csupán chemiai erők által.“ Lord Kelvin szerint a tudomány tényleg megerősíti a teremtő hatalomban való hitet. A gondolkodás teljes szabadságával, — mondja — „az emberek arra a következtetésre kell hogy jöjjenek, hogy a tudomány nem ellensége a vallásnak, hanem támasza.“

Uj államtitkár. A király Grúz Albert honvédelemügyi miniszteri tanácsosnak az államtitkári címet adományozta.

Dr. Schneller István kolozsvári egyetemi tanár a theol. főiskolák érdekében egy füzetben erős támadást intéz az evang. (ágostai) egyetemes egyházi theol. bizottsága ellen. E bizottság „A magyarországi ág. h. ev. ker. egyház theologiai rendszere“ czímen javaslatot dolgozott ki az ág. ev. theol. főiskolákra vonatkozólag. Dr. Schneller, ki elébb a pozsonyi theol. akadémián volt tanár, mindig a vallás- és gondolkodás szabadságnak volt a híve, s a theologián a tanszabadságot kívánta, s a zsidó és keresztény vallásnak az általános tudományos fejlődés keretébe békelyezését, megsértve látja ez elveket a theol. bizottság „theologiai rendszere“ által. Magát a címet is értelmetlennek tartja, mert nem theol. rendszerről, hanem theol. intézetek szabályairól van szó. A javaslat ellen tiltakozik, „mert az tartalmát illetőleg éppúgy ellenkezik a protestans egyház szellemével, mint az evangélikus egyház egy századra visszamenő, nemzeti és egyetemes alapon nyugvó törekvésével „s a zsinati törvény szellemével.“ Tiltakozik az ellen, hogy a pozsonyi theol. akadémiát a tanárok számának kevesbitésével, tanári állásoknak más helyre áttételével alább szállítsák.

Kinevezés. *Dr. Gotthárd Zsigmond* a vallás- és közoktatásügyi ministeriumban s. titkár, középiskolai ügyek előadója, rendes titkárrá neveztetett ki.

Kiszállás. Egyszerre több papjelölt száll ki, a kik most tettek szigorlatot, többet nevezett ki Ft. Ferencz József püspök úr ürességben levő lelkészi állomásokra, lelkes ifjú embereket. Sándor Gergely Kissárosra, Ürmösi József Polgárdira, Gál Miklós Datkra, Antonya Mihály Szováthra, Katona Mihály Martonosra nyert megbízást. — Hódmezővásárhely is nemsokára új papot kap. Ádámosi Gábor helyét, ki

Szent-Mihályfalvára jön, Balázs András papjelölt fogja elfoglalni. Óhajtjuk, hogy mint egyházközségek papjai, sikerrel hirdessék és állják az evangéliumot.

Szigethi Csehi Sándor. Egyházunknak s kivált tordai ekléziánknek erős oszlopa dőlt ki ez érdemekben megőszült agg férfiú elhunytával. 1822-ben született Tordán, s ápril. 17-én halt el ugyanott 81 éves korában. Hosszú munkás élete a zajtalan, de annál fáradhatatlanabb tevékenység áldásos korszaka volt Tordán és Kolozsvárt tanult. Mint honvéd főhadnagy vett részt a forradalmi harcokban. Majd Torda ügyeit vezette, mint utolsó főhadnagya és első polgármestere a városnak 25 éven keresztül. A város felvirágzására sokat tett, javított és építtetett a polgárság megterhelhetése nélkül. Kiváló gondot fordított tordai iskolákra is, melynek kétszeri felépítésében vezető szerepe volt. Túri Jobbágy Andrást ő buzdította vagyonának tanügyi célokra hagyományozására. Lelkiismeretesen viselte azután szívén e jótékony hagyomány ügyét, utána járván a jogviszonyok tisztázásának. Mindent megtett az elszórt birtokrészek valódi állapotának kiderítésére s az ő beavatkozásának köszönhető, hogy e tekintélyes hagyomány máig érintetlenül a tordai iskola birtokában van, s ez elárvult intézet jövedelmi forrásának ma is legnagyobb részét képezi. Az iskola tehetségesebb tanulóit is évről-évre nagylelkűen segítette. Mint az egyházközség gondnoka, rendben tartotta az egyház vagyoni ügyeit. Több irányu társadalmi tevékenysége is figyelemre méltó. Részt vett a Kisegítő Takarékpénztár alapításában s e Tordán egykor fontos szerepet betöltött pénzüintézet jubileumán ő tartotta az emlékbeszédet. Az elaggult honvédeknek ő volt Tordán első és legnagyobb pártfogójuk. Ép úgy nyilván tartotta őket s látta el segélylyel, néha könyöradománynyal, mint testvéröccse, a piski csata hőse, itt Kolozsvárt nemes kötelességérzettel e nehéz feladatot teljesíti. Szigethi Sándor a tordai egyház és iskola iránt egész végelgyengülése napjáig a legmelegebben érdeklődött. Némely egybegyűjtött könyvét és ritkaságait is oda szánta örök emlékül. Kézíratí könyvei közül legnevezetesebb Téglási Ercei Józsefnek költeménykötete, melyet harmadéve személyesen hozott el e sorok írójához, hogy e titokban munkált, nem közönséges tehetségű költő ismeretlen műveit megismerje. Valóban kár volna, ha e mű, mely igen érdekes és páratlan a maga nemében, társaival együtt a boldogultnak akkor nyilvánított szándéka szerint a tordai könyvtár birtokába nem jutna, hogy ott nemeslelkű birtokosának és egykori gondos megőrzőjének emlékét a késő utódokra is fentartsa.

Kanyaró F.

Mózes András 1837—1903. A kolozsvári unitárius egyházközségnek 22 év óta egyik lelkésze, a papnevelő intézetnek tanára, a képviselő tanácsnak hosszú időn át pénzügyi jegyzője, később egyik számvevője ápr. 22-én 3 napi szenvedés után meghalt. Vasárnap reggel, épen mikor a templomba készült, agyszélhűdés érte. E percztől fogva csak rövid pillanatra tért öntudatra. Körülte álló barátjához ezek voltak szavai: Ki prédikál? Aztán elveszítette eszméletét s három nap kellett, míg az orozva jött kór megörölte erős szervezetét. Brassó megyében Ürmösön született 1837. aug. 3-án, szegény székely nemes szülőktől. Tanulása semmiben sem tér el a mi unitárius ifjaink tanulásának rendes menetétől. Előbb a székelykereszturi, majd a kolozsvári kollegiumot végzi s jeles érettségivel szülői kívánságát és lelke vonzalmaít követve, a papi pályára lép. A theologiát végezve előbb három évig köztanító, majd 1865-től Abrudbányán lelkész volt. Abrudbányai közhasznú működése teréről a kolozsvári egyházközség bizalma ide szólítja s 1881-től idejét, buzgalmát, törekvéseit az iskola, az egyházközség és az egész egyház ügyei között megosztva, csendes, zajtalan, kérkedés és dicsekvés nélküli munkát végez: mivel az Ur szőlőjét. Ime, egy élet, melyben nincsenek zajos hullámverések, a mely minden külső dísz és hiúság nélkül foly le, a melynek kenyere, mindennapi imádsága a kötelességteljesítés, a munka. Zola megírta felséges himnuszát a munkához, Kant a maga hozzáférhetetlen ethikai szigorával halhatatlan klasszikus sorokat szentelt a kötelességteljesítés eszméjének. A boldogemlékű egy hosszú étellel szolgált bizonyító példaul e két nagy szellem tanítására. — Nehéz egy szűkre szabott szomorú hír keretében e minden ízében tartalmas ember egyéniségét, jellemét, működését vázolni. Azok előtt, a kik őt és működését közelről ismertük, e néhány sor csak halványítani fogja lelkökben élő képét; a kik nem ismerték, azok képzeljék el a pontosság, szerénység és gyöngédség, a jellem és megközelíthetetlen becsületesség, a munkás szeretet és az egyházi és iskolai közügyekért lelkesedés personificatióját s maguk előtt fogják látni azt az embert, kinek halála súlyos és érzékeny esapást hozott nemcsak árváira és kedveseire, hanem egyházunk egyetemére is, a melyet hosszasan meg fogunk érezni. (G. K)

Dr. Iszlay József budapesti egyetemi magántanárt, nagyhírű, képzett fogorvost, a Győrffy Józseftől szerkesztett »Független Hírmondó« kiadóját, május 29-én d. u. 4 órakor temették el a kerepesi-úti halottasházból a kerepesi-úti temetőben A végtisztosságon nagy gyászoló közönség jelent meg, kiknek sorában ott volt Zsilinszky Mihály

államtitkár s az orvos-világ számos kitűnősége. Tanítványai nevében dr. Riegler András mondott a sírnál bucsuztató beszédet. A főváros az elhunyt kitűnő orvos-tanár részére dísz-sírhelyet adományozott. (K. F.)

Pályázat. A Murányi Farkas Sándor és neje Bányai Ágnes 1000 frtos alapítványára pályázat hirdetteti : Az alapítványnak 1902. évi kamatjából egy jutalom 100 kor. pályadíjjal kitűzetik az ismert feltételek mellett oly unitárius lelkészek és lelkészjelöltek számára, a kik az 1901. és 1902. évben léptek lelkészi pályára, vagy a kik lelkészi állásukat még nem foglalták el ugyan, de a püspöki kinevezést már megkapták. A pályázatok az Unitárius Papnevelő Intézet dekanjához nyújtandók be.

Gyászhirek : Török Árpád erzsébetvárosi kir. törvényszéki bírót és családját fájdalmas veszteség érte, kedves leányuk *Török Margit*, ápr. 24-én, 16 éves korában, történt elhunytában. — Özv. Kénosi Sándor Józsefné, sz. Csíktaploczai Lázár Amália elvesztette fítestvérét, *Csíktaploczai Lázár Árpád* földbirtokos, országgyűlési képviselőt, ki máj. 17-én, 50 éves korában halt el Dobrán. — Guido Béla küüllői körüi unitárius esperes, dicsőszentmártoni lelkész, nagy csapást szenvedett szeretett jó nejének, *Hadházi Juliskának*, máj. 26-án bekövetkezett halálában. — *Köváry Juliánna*, Ürmösi Lajosné máj. 26-án halt el Abrudbányán 67 esztendőskorában, hosszas sorvasztó betegség után. Nagy család s a városi közönség részéről nyilvánult részvét kísérte sírjába. A gyászolók közt van derék fia, Ürmösi Jenő vasúti tisztviselő.

ARANYKÖNYV.

A Székely Udvarhelyen építendő unitárius templom javára tett kegyes adományok.

(II. közlemény.)

Ferencz József unitárius püspök úr gyűjtő-ívén Kolozsvárról: Ferencz József és neje 200 kor., br. Kemény Gézáné—Szilvássy Gizella 100 kor., Péterfi Zsigmond 30 kor., Bokros Béla, Erdélyi Bank és Takarékpénztár Részvénytársaság, Lészai Ferencz (M.-Gorbó) 20—20 kor. Erdélyi Magyar Jelzalog Hitelbank R.-t., özv. Koronka Antalné, dr. Gidófalvy István, Szigethy Miklós, Gálffy Sándorné, id. Pataky László, id. Pataky Lászlóné (Magyar-Sáros), dr. Ferencz József 10—10 kor., Ferencz Gyula (Gyalu) 6 kor., Mezőgazdasági Bank és Takarékpénztár Részvénytársaság, Szántó Bertalan 5—5 kor., Ferencz Gyuláné, Ferencz Zsuzsa 4—4 kor., Kuhn Bernát 3 kor., Szántó Gusztáv 2 kor., Ferencz Tita 1 kor. Együtt 500 kor.

A 108. sz. gy.-ívén id. Dániel Gábor főgondnok úr Budapestről 200 kor.

Br. Petrichevich-Horváth Kálmán 1902. évi új évi ajándék czímen 2 szor 50 kor.

Id. Szakács Károlyné 355. sz. gyűjtő ívén Székelyudvarhelyről: özv. dr. Fejérvári Lajosné sz. Szakács Borbára 10 kor., id. Szakács Károlyné sz. Gálfi Mária, id. Szakács Károly nyug. kir. adófeltgyelő 10—10 kor. Együtt 30 kor.

Benedek Lajos 159. sz. gyűjtő-ívén Ny.-Szeredából: Péterfi Albert, Pálffy Akos, Benedek Lajosné 2—2 kor., Csinády Jánosné 4 kor., dr. Varga Antalné 5 kor., Darkó Sándor, Kelemen Kálmán, Bod Sándor, Szabó Gyula, Huszár József 1—1 kor. Együtt 20 kor.

A 424. sz. gyűjtő-ívén Rösztner Valéria Nagybányáról 2 kor.

Az árkosi unitárius egyházközség 98. sz. gyűjtő-ívén: Árkosi egyházközség 5 kor., Végh Mihály 2 kor., Göncz Mózes, Kisgyörgy Bénéiam, Veress György 20—20 fill., 10 fill. postadíj levonása után együtt 7 kor. 50 fill.

Koronki János 186. sz. gyűjtő-ívén Sóváradról: Koronki János 3 kor., Deák Gergely 2 kor. Együtt 5 kor.

A bölöni előjáróság 328. sz. gyűjtő-ívén: Bölön község 5 kor., Tana Sámuel 1 kor. Együtt 6 kor.

Sikó Áron 154. sz. gyűjtő ívéhez utólagosan: dr. Braun János 1 kor.

Serester Árpád reál. isk. tanuló 457. sz. gyűjtő-ívén: özv. Serester Sándorné, Serester Árpád, Tóth József 2—2 kor., Nagy András, Kilyéni József, Tavasz Károly, Vaska Béla, Bartha Lajos 50—50 fill. Sigmund Ferencz, Sigmund Lajos 40—40 fill., Kilyéni Ferencz, Reznek Istvánné, N. N., Serester Ignác, özv. Sigmund Bálintné, Sigmund András, Györbiró Dániel, Sigmund Sándor, Sigmund György, Bartha Károly, Sigmund Sámuel, Petrovics Pál, Tóth Sándor, Sigmund Elek, Sigmund Tamás, id. Soós János 20—20 fill., Kilyéni Sándor, Sigmund Péter 10—10 fill. Együtt 12 kor. 70 fill.